سوودەکانی گۆرانی بۆ منداڵان.. ڕەزا شوان

لەگەڵ بوونی کورد دا، گۆرانی کوریش هەبووە، گۆرانی بووە بە بەشێک لە ژیانی کورد، بووە بە هۆکارێک بۆ گوزارشتکردن لە هەست و سۆز و لە خۆشەویستی و لە لە خۆشییەکانی ناخی دەروونی.. ئێمەی کورد خاوەنی گەنجینەیەکی زۆر دەوڵەمەندین لە گۆرانی فۆلکلۆری هەمەبابەتی ڕەسەن، کە مۆرک و تایبەتمەندی و ڕەنگ و بۆی کوردەوارییان پێوەیە دیارن و جیاوازیاشیان هەیە لەگەڵ گۆرانییەکانی گەلانی تر.. بە سەدان بەیت و بالۆرێ و گۆرانی فۆلکلۆری و میللی کوردیمان هەن، کە تا ئەمڕۆش چێژ و خۆشییان کاڵنەبوونەتەوە.. داگیرکەرانی کوردستانیش نەیانتوانی ژینوسایدی گۆرانییە کوردییە ڕەسەنەکانمان بکەن، گەرچی بەشێکیان لێدزیوین و شیواندوویانن.

باسەکەمان دەربارەی گۆرانییە بۆ منداڵانە، ئەو گۆرانییانەی کە گۆرانبێژە گەورەکان بۆ منداڵانی دەیانڵێن.. یا بە دەنگی ناسکی خودی منداڵان بە تاک یا بە کۆمەڵ دەوترێن. گۆرانییەکانیش بە پێی قۆناغەکانی تەمەنی منداڵان پۆلێن دەکرێن.. پێویستە لە ڕووی فۆرم و ناوەڕۆک و واتا و کێش و ئاواز و ترپەوە، لەگەڵ قۆناغەکانی توانای وەرگرتن و فێربوون و وتنەوەی منداڵاندا بگونجێن.

من لە کتێبەکەمدا (چاوپێخشانێک بە مێژووی ئەدەبی منداڵان) کە لە ساڵی (٢٠١٥) لە لایەن (کۆمەڵەی ڕۆناکبیری و کۆمەڵایەتی کەرکوک) ەوە چاپکراوە. لە بەشێکی ئەم کتێبەمدا، باسمان لە سوودەکانی (لای لایە) کردووە، کە لە لایەن دایکانەوە بۆ کۆرپە و ساوا و جگەرگۆشەکانیان دەکرێ. (لامارتین) دەڵێ:" جوانترین هۆنراوە لە سەرانسەری جیهاندا لای لایەی دایکانە" لای لایە و لاواندنەوە بۆ منداڵانی کۆرپە و ساوا دەکرێن، کاتێک کە دایکان دەیانخەنە نێو لانک یا بێشکەوە یا جۆلانێ، لەگەڵ ڕاژەنیندا، بە لای لایە و گۆرانی گونجاو، سۆز و خۆشەویستی و ئاهی ناخی دڵیان بۆ کۆرپەکانیان دەردەبڕن.. تا خەو بیانباتەوە.

لەم نووسینەماندا، بە کورتی باس لە سوودەکانی گۆرانی بۆ منداڵانی باخچەی منداڵان و قۆناغی قوتابخانەی بنەڕەتی دەکەین.. بە تایبەتیش قوناغی باخچەی منداڵان، کە بە قۆناغی زووی منداڵیش ناودەبرێت، لە چەند باسێکی پەروەردەیی تریشدا، باسمان لە گرنگی و لە هەستیاری ئەم قۆناغە لە ژیانی مرۆڤ کردووە.. یەکەمین خشتی بناغەی کەسایەتی هەر کەسێک لەم قۆناغەدا دادەنرێت، لێرەوە پێشبینی ئەوەی لێدەکەین کە لە داهاتوودا دەبێتە چ کەسایەتییەک.. هەر لەم قۆناغەدا چەمکە بنەڕەتییەکان لای منداڵان جێگیردەبن، کە لە ئایندەدا دەتوانن زیاتر و زیاتر پەرەیان پێبدەن.. لەم قۆناغەدا زمان زۆر بە خێرایی گەشەدەکات، چونکە زمان لە پێویستی و پێداویستییەکانی پەیوەندیکردن و دەربڕین و گوزارشتکردنە.. پێویستە ئەم هەلە لە بەرژەوەندی منداڵاندا بقۆزرێتەوە، تا منداڵان بتوانن ڕادەیەکی زۆری وشە و دەستەواژە و ڕستە و چەمکەکان وەربگرن و فێربن، گەنجینەی زمان و زانست و زانیاری گشتیشیان دەوڵەمەند بکەن.. هەر لەم قۆناغەدا،هۆش بە ئەوپەڕی

خێراییەوە گەشەدەکات.. لە لێکۆڵینەوەیەکی پراکتیکیدا، ئەوە دەرکەوتووە، کە ڕێژەی زۆری گەشەکردنی هۆشی منداڵان تا تەمەنی چوار ساڵی دروست دەبێت.. ساڵانی پێش قوتابخانەش بە (تەمەنی یاری) ناسراوە، چونکە منداڵان ڕۆژانە کاتێکی زۆریان بە یاریکردن و خۆشی بەسەردەبەن.. بە (تەمەنی دۆزینەوە)ش ناودەبرێت، منداڵان لەم تەمەنەدا، دەیانەوێت شتی تازە و زیاتر بزانن و بدۆزنەوە، لە سروشتی ژینگە و دەوروبەریان دەگەن، ڕۆڵ و پێگەی خۆیان لە نێو خەڵکیدا دەزانن، تا بۆیان بکرێت دەیانەوێت زیاتر بزانن، شت تاقیبکەنەوە و، شتی تازە بدۆزنەوە.

چەمکی گۆرانی منداڵان:

تا ئێستا گەلێ پێناسە و ڕاڤەی جیاواز، بۆ چەمکی گۆرانی منداڵان کراون، وەکو: گۆرانی منداڵان، بریتییە لەو پارچە هۆنراوە سوک و ئاسانانە، لە فۆرم و ناوەڕۆک و واتادا، کە لەسەر کێشێکی سووکی تایبەتی دەهۆنرێنەوە، دەگونجێن کە منداڵان بە تاک یا بە کۆمەڵ بە گۆرانی و ئاوازەوە بیان چڕن. (ئەحمەد نەجیب) ش دەڵێ:"هۆنراوە لە شێوەی، گۆرانی، سروود، ئۆپەرێت، نمایش، شانۆشیعردا خۆی بە جیهانی منداڵان ئاشنادەکات"

لە پێناسەیەکی تردا: گۆرانی منداڵان بریتییە لە جۆرێک لە جۆرەکانی ئەدەبی شیرین و بڵاو، ئاوازەکانیان منداڵان دەوروژێنن و دەیاهێننە جۆش خرۆش.

خۆشەویستی و ئارەزووی منداڵان بۆ گۆرانی، حەزێکی سروشتییە، گۆرانی هۆکارێکی ئاسانە بۆ شیرین کردنی فێربوون لە قۆناغی باخچەی منداڵاندا.. ئەوان لە بنەڕەتدا، لە ڕێی وشە و ڕستە دووبارەکردنەوەوە، فێری زمان دەبن.. بۆ نموونە، ئەم کۆپلەیە:

هـەر	دەرنـایە....هـەر	دەرنـایە
قاچمـان	تەزی....بووک	دەرنـایە
هـەر	دەرنـایە....هـەر	دەرنایە
دەستمان	تەزی....بووک	دەرنایە

هـەر دەرنـایە....هـەر دەرنـایە

گۆرانی ئەو چالاکییەیە، کە منداڵان بە هەموو هەستێکیانەوە، بە شێوەیەکی نەستی تیدا نوقم دەبن.. بە ئازادیش گوزارشت لە هەستەکانیان دەکەن.. ئەم هەست و نەستەش ئارمییەکی قووڵی دەروونییان پێدەبەخشێت.. منداڵان حەز لە گۆرانی ڕتم خێرا دەکەن و، حەزیان بە ڕتمی خاو نییە.

شاعیری ناسراوی سوری (سلێمان ئەلعیسا) لە کتێبەکەیدا (دیوانی منداڵان) دەڵێ: "لە منداڵان بگەڕێن، با سروود بچڕن، گۆرانی بڵێن، بە نرخترین دیاری کە پێشکەشیان بکەن، ئەو وشە جوانانەن کە دەیانخەنە سەر لێوەکانیان.. بۆ ئەوەی کە زمانەکەیان خۆشبوێ.. بۆ ئەوەی کە نیشتمانەکەیان

خۆشبوێ.. بۆ ئەوەی کە خەڵکی و گوڵ و بەهار و ژیانیان خۆشبوێ.. پێویستە فێری سرووودی خۆشیان بکەین.. هۆنراوەی جوانیان بۆ بنووسین"

زۆر جاریش ئەم جووتە وشانە پێکەوە دێن و دەبنە پێویستی و بە تەواوکەری یەکتری: (سرووود و گۆرانی، هۆنراوە و گۆرانی، سرووود و موزیک، گۆرانی و موزیک، گۆرانی و هەڵپەڕکێ، گورانی و چەپڵە، هۆنراوە و ئاواز، گۆرانی و ئاواز).

سەرەڕای ئەوەی کە کۆمەڵێک گۆرانی فۆلکلۆری رەسەنمان بۆ منداڵانی کورمان هەن، وەکو (هەیاران و مەیاران، بووکە بە بارانە، هەلوور بەلوور، حل حلی و بل بلی، حێلانێ، هۆ رێوی رێوی، هەتەرێ و مەتەرێ.. نەورۆزە وەرنە دەرێ، پام سۆ دەستم سۆ.. شەکری عەمارانم سۆ، حاجی لەقلەق مار هات، چەندین گۆرانی فۆلکلۆری تریش، کە منداڵان بە کۆمەڵ لەگەڵ یاریکردن دا، دەیان ڵێنەوە. کۆمەڵێک شاعیری ناسراویشمان، هۆنراوەی شیرین و ناسکیان بو منداڵان نووسیون، هۆنراوەکانیان لە لایەن هۆنەرمەندانی ئاوازدانەرەوە، کراون بە گۆرانی بۆ منداڵان، لەو شاعیرانەش (زێوەر، فایق بێکەس، گۆران، عەلی عەبدوڵڵا شەونم، کاکەی فەللاح، هەژار موکریانی، فەرەیدوون عەلی ئەمین، لەتیف هەڵمەت، دایکی سۆلاڤ، کازم کۆیی، عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی، سەلاح نیساری، رۆستەم باجەلان، سەبری بۆتانی، سیمین چایچی، علیڕەزا محەمەدیان، جگەرسۆز پێندرۆیی، ئەمین گەردیگلانی، عوسمان هەورامی، عەبدولڕەحمان فەهیمی،... هتد)

لە راستیشدا، تا ئێستا گۆرانبێژێ چ پیاو چ ئافرەتمان نییە، کە بە تایبەتی لە بواری گۆرانی منداڵاندا کاربکەن.. تەنها گۆرانیبێژ مامۆستا (سەلاح محەمەد کۆیی) نەبێت، کە لە لای منداڵان بە (مام عەولا) ناسراوە.. کە نزیکەی دە کلیپی تۆمارکراوی بۆ منداڵان هەیە لەوانەش (هەلوور بەلوور) و(دێوەرە) و (بووکانە) و (ئەم مەشکێ.. نە دۆی دەخورێ و نەکەشکێ) و (پۆلیسی هاتوچۆ) کە بە زۆری لە کەناڵەکانی پێلیستانک و کوردماکس پەپوولە و زارۆک دا نمایش دەکرێن.. هەر لەم کەناڵانەشدا، کۆمەڵێک منداڵانی چاوگەشی بەهرەمەند، چەندین گۆرانی خۆشیان تۆمارکردوون.. ئەم منداڵانە و ئەو هونەرمەندە دڵسۆزانەش کە رایانهێناون شایانی ئافەرین و دەستخۆشین.

ناشبێ رۆڵی گەورە و بەرچاوی هونەرمەند کاک (فوئاد مەولانەیی) لە یاد بکەین، کە وەرچەرخانێکی بە گۆرانی کوردی منداڵان کرد، چەندین ئاوازی بۆ هەڵبەستی منداڵان دانا و ئامادەی کردن و منداڵانی بەهرەمەندی راهێنان.. ئەو گۆرانییانە بە دەنگی منداڵانی شاری سلێمانی بۆ کەناڵی کوردسات تۆمارکران و نمایش دەکران.. هیوای ئەوەم دەخواست کە کاک فوئاد لەم خزمەتە پیرۆزەیدا بەردووام بوایە.. بەڵام ئەویش ئەو چالاکییانەی نەمان و.. هۆکاری وازهێنانیشی لای خۆیەتی.

لە سلێمانی و لە هەولێر و دهۆک سالانە فێستیڤاڵی منداڵان بۆ گورانی و هەڵپەڕکی و شانۆگەری پێشکەش دەکرێن، هیوادارم سەرپەرشتیارانی ئەم فێستیڤاڵانە زیاتر خۆیان ماندووبکەن و جوانتر ئەم فێستیڤاڵانە بە باتی

گۆرانی منداڵان بڕازێننەوە و زۆرترین منداڵان چ وەکو تاک یا کۆرس بەشدارییان تێدابکەن، تا چالاکییەکانی فیستیڤاڵەکانیان لە ئاستی گرنگی و پێویستییەکانی ئەم سەردەمەدابن.

سوودەکانی گۆرانی بۆ منداڵان:

گۆرانی رۆڵێکی گرنگی هەیە لە فێرکردن و لە رۆشنبیری کردن و لە بە کۆمەڵایەتی کردنی منداڵان، گۆرانی هەست و ویژدان دەبزوێنێ و دەدوێنێ، لە سایەی گۆرانیدا گەلێ سوود و ئامانجی پەروەردەیی و زمان و کۆمەڵایەتی و دەروونی و جەستەیی منداڵان دێنەدی.. گرنگترین سوودەکانی گۆرانیش بۆ منداڵان ئەمانەن:
١. گۆرانی ئاسوودەیی دەروونی و چێژی هونەری و ئەدەبی بە منداڵان دەبەخشێت و، خۆشی و شادی دەخاتە دڵیانەوە.. لەسەر بە جوانی گوێگرتنیش رایان دەهێنێت.
٢. گۆرانی بوارێکی گرنگ و باشە بۆ ئەوەی کە منداڵانی بەهرەمەند و هونەرپەروەر ، بەهرە هونەرییە خەپەکراوەکانیان ئاشکرابکەن و بە ئاوازەوە دەنگیان دەربڕن.
٣. سامانێکی زمانی و هۆشی بە منداڵان دەبەخشێت، دەشتوانن باشتر گوزارشت بکەن.
٤. گۆرانی یارمەتی منداڵان دەدات، کە سۆز و خۆشەویستی و هاوبەستەبوونیان بۆ گەل و نیشتمانەکەیان شیرینتربن، شانازیش بە فۆلکۆر و ئەدەبی گەلەکەیانەوە بکەن.
٥. گۆرانی کە جوولە و ترپەی تێدایە، چالاکی منداڵان چالاکتر دەکات و، لە بێزاربوون و وەرستبوون و بێمەیلی دووریان دەخاتەوە.
٦. گۆرانی هۆکارێکی باشە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ئەو قوتابییانەی کە شەرم دەکەن و گۆشەگیر و دوورەپەرێز و نائارام و راڕا و کەمدوون و کەمتێکەڵن.
٧. گۆرانی هۆکارێکە بۆ بەدەستهێنانی رەفتاری جوان و دروست و بەهای بەرز.
٨. گۆرانی کە زانست و زانیاری لەخۆگرتوون، بە سەرچاوەیەک دادەنرێت کە منداڵان لێوەی فێری ئەو زانست و زانیارییانە دەبن کە لە دووتوێیاندان.
٩. منداڵان فێری ئەوەدەبن، کە بە تەواوێ و بە رەوانی وشە و رستەکان دەربڕن.
١٠. لە دووتوێی هەندێ گۆرانیدا بۆ منداڵان، رێنمایی باشیان لەخۆگرتوون، وەکو: پێبەندنبوون بە رێنماییەکانی ترافیک، ژینگەپارێزی، رێزگرتن، هاوکاری کردن، هەروەزی کردن، چاکەخوازی، خوشکایەتی و برایەتی، کۆششکردن، ریزگرتن لە یاسا، ئازایی، ئازادیخوازی، دیموکراتیخوازی، دادپەروەری، یەکسانی، ئاشتیخوازی،... هتد.

رەزا شوان

نەرویج: (٨ی/یولی/٢٠١٧)